

Saaremaa GPS matkarajad

Sõrve

2014

Raja tutvustus

Sõrve kliima on veel merelisem ja soojem kui ülejäänud Saaremaal. Sõrve on Eesti päikselisemaid ja samas tuulisemaid piirkondi, mille loodus on lummas. Sõrve poolsaare keskosa on oma lopsaka taimestikuga sõralistele meelepärane paradüüs. Kui astud vaikselt, näed õhtuhämaruses ja hommikuvalguses kümneid metskitsi, punahirvi ja põtru. Ka metssead on siin arvukad elanikud. Kevadhommikud mööduvad kõrvulukustava linnulauluga ja sügisõhtud rändlindude hordide poolt tekitatud tiivasahina saatel.

Kui veel 20. sajandi alguses oli Sõrve Saaremaa üks tihedamini asustatud piirkondi, siis täna kohtab inimesi harva. 1944. aasta sügisel tehti poolsaarel tõeline hävitustöö nii inimeste kui hoonetega. Mõõda vana raudteetammi võid kõndida tunde ühtegi inimest nägemata, samas kui matkarajale jääv Sõrve tuletorn ja külastuskeskus on üks populaarsemaid objekte Saaremaal, mida vaid tõelise koerailmaga pole vaatamas ühtegi inimest. Linnuhuvilistele on Sõrve sääär üks liigirikkamaid ja huvitavamaid paiku terves Eestis.

Rada on mõeldud eelkõige jalgsi läbitavaks, kuid oskaja rattur suudab raja läbida ka maastikurattaga.

Sõrve matkarada on umbes 52 km pikk ja algab Mäebe külas ja lõpeb Kaimri külas. Algus- ja lõpp-punktile pääseb ligi ühistranspordiga. Teel on kohalikud poed ning märgitud on ööbimiskohad.

Sõrve raja asukoht Saaremaal

Huviväärsused

1. Kaavi sadam

1792. a kaardi järgi oli sadam randrüütli kordoni kasutada. Kaavi sadam oli nõukogude ajal oluline kalasadam koos sinna

juurde kuuluvate rajatistega. Kaldal on alles kalavastuõtupunkti ja kai rajatiste vundamendid.

2. Mõntu allikad

Ürglooduse objekt Torgu vallas. Tegemist on rannavallil avanevate tõusuallikatega.

3. Mõntu park

Mõntu mõis kuulus aastail 1873-1919 Saaremaa rüütelkonna kauaaegsele esimehele Oskar von Ekesparrele, kes ei säästnud jõudu ja raha, et mõisa hooned ja park seisusekohaselt välja arendada. Hoolimata korvamatutest sõjakahjustustest ja aastakümnete pikkusest militaarotstarbelisest kasutusest on pargis säilinud hulk haruldasi puuliike ning Mõntu park on Saaremaa maaparkidest kõige liigirikkam, jäädes looduskaitsealuste parkide seas alla vaid Kuressaare lossipargile. Siin on ka Saaremaa vanim ja suurim euroopa nulu kasvupaik. Pargi mereäärselt astangult avaneb kaunis vaade Liivi lahele ja Mõntu sadamale.

4. Mõntu sadam

Sadam rajati I Maailmasõja ajal Sõrve poolsaarele ehitatud kindlustuste juurdeveosadamaks. Kui enne viimast sõda oli Sõrve tihedalt asustatud elujõuline piirkond, siis 1944. a. ränkade lahingute eel viidi elanikkond sõja jalust Saksamaale, sisuliselt küüditati. 23. juunil 2002. aastal avati Mõntu sadamas mälestuskivi, mis meenutab sõrulaste läbielamisi ja kannatusi sellest aastast.

5. Ujumisrand

6. Maanteeküla sõjaväelinnak

Punavägede poolt enne sõda baaside lepingu alusel rajatud linnak. Elanikud asustati mujale ja suur osa elamutest lammutati. Ühte kasarmut kasutati 1941-1943. aastal koolina, lisaks on säilinud veel neli poollagunenud kasarmut, saun-majandushoone, hulk punkreid, laskepesasid jm. Läheduses on maanteepunker, mida ümbritsevad kaitsevallid.

7. Rannakaitsepatarei ehk Stebeli patarei

Ehitatud aastatel 1940-1941. Tolle aja võimsaim ja moodsaim rannakaitsepatarei. Stebeli patarei koosnes komandopunktist, kahest maa-alusest suurtükitornist, vaatlustornist, katlamajast ja sõjaväelinnakust. Objekt on raskesti ligipääsetav, maanteelt 1 km kaugusel.

8. Sõrve poolsaare tipp ja Vesitükimaa

Tegemist on kõige kaugemale merre ulatava maatipuga Sõrves. Vesitükimaa laide on kokku neli ja need moodustavad 2,7 km pikkuse rea Sõrve säärest lõunasse. Sõrve tipus on koht, kus

Liivi laht ulatab käe Läänemerele. Kes soovib, saab jalgsi päris tippu minnes seista ka ise ühe jalaga Liivi lahes ja teisega Läänemeres

9. Sõrve tuletorn

Sõrve sääre tipus oleva torni kõrgus on 52 meetrit. 1770. aastal ehitatud suur neljatahuline kivitorn püsis kuni II Maailmasõjani, alles 1960. aastal valmis praegune raudbetootorn.

10. Sõrve külastuskeskus

Sõrve külastuskeskus pakub atraktiivset võimalust vaba aja sisustamiseks. Tuletornilinnak tutvustab ainsana Saaremaal merepääste, laevahukkude ja tuletornide temaatikat. Sõrve säärel saab tutvuda paljude militaarsete objektidega, sh esimese maailmasõja suurtükipositsioonid, laskepessad, piirivalvekordoni valvetorn, peahoone ja jõujaam jne. Piirivalve laskepea on viimane säilinud rajatis Sääre tipus olnud Vene piirivalve linnakust. Sääre merepäästejaam asutati 1859. a. 1895. a rajati praegugi nähtav kaldtee. Esialgne kivist hoone hävis 1915. a ning hilisem hoone ehitati puidust 1944. aastal.

11. Sõrve militaarmuseum

Muuseumi väljapanek koosneb Sõrvest leitud erinevatest sõjalistest ja merealastest esemetest.

12. Sõrve loodus- ja ajaloomuseum

Sõrve loodus- ja ajaloomuseum sisaldab kollektioone liblikatest, lindudest, kivististest ja paljust muust. Lisaks loodusele leiab kajastamist ka Sõrve mittemilitaarne ajalugu ja taluesemed.

13. Stebeli komandopunkt

Säilinud kahekordne maa-alune komandopunkt, millest alumine korrus on vett täis. Tulejuhtimistorn, mis väliselt sarnaneb tuulikuga ja katlamaja.

14. Loode pank

Lõunapoolseim aktiivne rannajärsak Saaremaal, mille pikkus on 400 m ja suurim kõrgus 1 m.

15. Ohessaare pank

Umbses 0,9 km pikkune ja kuni 4 m kõrgune lubjakividest koosnev pangajärsak. Paiknedes Sõrve poolsaare läänerannikul, on Ohessaare pank ka tänapäeval tormilainete poolt otseselt murrutatav.

16. Sauemäe kivi

Looduskaitsealune rahn, mille ümbermõõt on 21,0 m ja kõrgus 4,0 m.

17. Jämaja kalmistu

Tegemist on Eestis merele kõige lähemal oleva surnuaiaga. Kalmistul on kaks mälestusmärki erinevatel aegadel hukkunud laevameeskondadele. Kalmistul asub Buxhoevedenite kabel on ühtlasi kõige vanem kivehitus Saaremaal. Buxhoevedenid kuulusid Liivimaa vanimate ja auväärseimate aadlisuguvõsade hulka.

18. Jämaja Kolmainu kirik

Kirik sai praeguse kuju 1864. aasta põhjalike ümberehituste käigus. Altarimaali süžee „Päästa mind, Issand!“ on leitav kirikutes, kuhu kostis aknast sisse merekohin.

19. Bulla maja

Venemaa keisrikoja fotograafi Carl Osvald Bulla (1855-1929) suvila, mis valmis 1910. a. Pärast 1918. a jäi fotograaf paikseks ja avas majas ateljee. Praegu on hoone Torgu vallamaja. Hoone renoveerimisel 2006. aastal püüti saavutada hoone esialgne välimus.

20. Raudteetamm

Raudtee rajamisega alustati 1952. aastal. Saamata lõplikult valmis, lõpetati ehitus 1956. a. 1960. aastaks oli raudtee uuesti üles võetud. Järele jäi liikluseks sobiv tamm ja hulk praeguseks lagunenud hooneid.

21. Viieristi puhkekoht

Asub Viieristi looduskaitsealal. Puhkekohas on infotahvel, pingid, astangule on ehitatud trepp.

22. Kõrgemäe ohvriallikas

Viieristi looduskaitsealalt leiab Kõrgemäe ohvriallika ehk Kõrgeima võlu allika, mida on inimpõlvi pühaks peetud ning usutud selle vee tervendavasse toimesse. Võluvesi on rahvapärilise kohaselt abiks olnud silmahaiguste tohterdamisel, mistõttu tuntakse allikat ka silmaallikana.

23. Viieristi matkarada

Saaremaal Sõrve poolsaarel ristuvad viis teed. Selle maagilise sõlmpunkti järgi on ka koht omale nime saanud. Viieristi matkaraja pikkus on 1 km ning see algab Kuressaare-Sõrve mnt 35. kilomeetril. Rajalt avaneb vaade rannaastangule, mille all on liigirikas allikasoo.

24. Viieristi rannaastang ja soo

Astang ulatub 4 km pikkuse katkematu lõiguna Koltsilt Mõntuni. Astangu serv on 24-27 m kõrgusel merepinnast ning astangu jalamil levib 10-50 m laiuse vööndina allikasoo. Soost on leitud

22 looduskaitsealust ja 13 Eesti punasesse nimestikku kantud taimeliiki. Astangu servast viib alla trepp vaateplatvormile.

25. Vintri dessant

Vintri dessant toimus 1944. aasta 12. oktoobri ööl, neli päeva pärast Tehumardi öölahingut. See oli polgukomandör Ilmar Pauli juhtimisel toimunud Nõukogude armee 7. Eesti Laskurdiviisi 300. Laskurpolgu ebaõnnestunud dessantoperatsioon Sõrve poolsaare vallutamiseks Hindu ja Vintri küla vahelisel rannal Saaremaal, milles hukkus üle 200 eestlase ja vangi langes 215 meest.

26. Lõpe-Kaimri tankitõrjeliin

Lõpe-Kaimri tankitõrjeliin oli Nõukogude vägede kolmas kaitseliin Sõrve kaitsel 1941. aastal ja Saksa vägede kaitseliin 1944. aastal. Sõrve poolsaare üks kitsamaid kohti oli sobivaks kaitsepositsioonide rajamise kohaks. 1941. aasta oktoobris toimusid kaitseliinil ägedad lahingud. Nõukogude väed püstitasid kohalike elanike (sunnitud) abiga kaitseliinile kaks rida betoonist tankitõrjepüramiide, milledest paljud on tänaseni säilinud. 1969. aastal avati Lõpel tankitõrjeliini merepoolses otsas tee ääres mälestusmärk, mis kujutab suurt betoonpüramiidi tahvliga, millel on kiri: "Lõpe-Kaimri tankitõrjeliin, ehitatud 1941. aastal".

27. Anseküla kirik

Anseküla kiriku torn toimis tuletornina ja kirik hävis II maailmasõja lahingute käigus. Maha põletati ka peaaegu kõik majapidamised. Praegune majakas ehitati 50-ndate alguses kiriku koha peale.

Majutus- ja puhkekohad

1. Leemedi-Jaagu puhkemaja
2. Kaavi Jahimaja
3. Mõntu sadama puhkeküla ja –laager
4. Penumetsa puhkemaja
5. Ohessaare tuulik
6. Sõrve turismitalu
7. Torgu puhkemaja
8. Sopi metsaonn

Raja allalaadimine ja vaatamine

Raja vaatamiseks sobib kõige paremini nutirakendus Locus. Locus töötab Android platvormil ning on tasuta kättesaadav Google Play poest.

Raja importimine Locusesse

1. Raja allalaadimiseks võta nupp „Menu“ vasakus ülaservas.
2. Sealt „Impordi andmed“
3. Importides jälgi ekraanile ilmuvaid juhiseid.

Kuidas navigeerida eelnevalt koostatud rajal?

- Vali „Andmed“ nupp.
- Vali „Rajad“.
- Vali enda imporditud rada sobivast kaustast.
- Kliki raja peal.
- Vajuta nupule allservas „Juhenda“
- Vali „Navigeeri“.
- Rajal ei ole juhiseid, Locus genereerib need ise
- Vajuta „Navigeeri“. Selle jaoks ole raja alguses sisselülitatud GPS-ga.